

BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHDA YASHIL ENERGETIKANING ISTIQBOLLARI

Rustamov Olimjon Murodovich

*“Navoiyazot” AJ, “Axborot tahlil, xarajatlarni kamaytirish va resurslarni tejash”
boshqarmasi boshlig‘i*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14796038>

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada yashil iqtisodiyot va barqaror rivojlanishning o‘zaro bir-biriga ta‘siri ko‘rib chiqilgan. Yashil iqtisodiyot barqaror iqtisodiy rivojlanishning yorqin hamda ideal modeli hisoblanib, u hayotning barcha jabhalariga ta‘sir qiladi. Uning kontseptsiyasi qashshoqlik va kambag‘allik ko‘rinishlarini kamaytirish va aholining turmush tarzini yaxshilash hamda farovonlik darajasini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Shuni ta‘kidlash kerakki, barqaror rivojlanish jarayonini faollashtirishga yashil iqtisodiyot dasturini amalga oshirish va sog‘lom muhitni yaratish orqali erishish mumkin. Bunda moddiy va insoniy boyliklardan samarali foydalanish, “yashil ish joylari”ni yaratishni qo‘llab-quvvatlash, barcha tabiiy resurslardan oqilona foydalangan holda kelajak avlodlarga o‘ziga tegishli resurslardan ishlatish huquqini berish va boylikning adolatli taqsimlanishini ta‘minlash nazarda tutiladi.*

***Kalit so‘zlar:** iqtisodiy o‘shish, moliyaviy barqarorlik, atrof-muhit, ifloslanish, qashshoqlik, yashil iqtisodiyot, rivojlanish, investitsiyalar, energiya.*

ПЕРСПЕКТИВЫ ЗЕЛЕННОЙ ЭНЕРГЕТИКИ В УСТОЙЧИВОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ

**Рустамов Олимжон Муроdович-начальник Управления
“Информационный анализ, снижение затрат и ресурсосбережение
АО “Навоийазот”**

***Аннотация.** В данной статье рассматривается взаимодействие зеленой экономики и устойчивого развития. Зеленая экономика считается яркой и идеальной моделью устойчивого экономического развития, которая затрагивает все аспекты жизни. Ее концепция важна для сокращения бедности и лишений, улучшения образа жизни населения и повышения уровня благосостояния. Следует отметить, что ускорение процесса устойчивого развития может быть достигнуто путем реализации программы зеленой экономики и создания здоровой окружающей среды. Это включает в себя эффективное использование материальных и человеческих ресурсов, поддержку создания «зеленых рабочих мест», рациональное использование всех природных ресурсов, предоставление будущим поколениям права использовать свои собственные ресурсы и обеспечение справедливого распределения богатства.*

Ключевые слова: экономический рост, финансовая стабильность, окружающая среда, загрязнение, бедность, зеленая экономика, развитие, инвестиции, энергетика.

PROSPECTS OF GREEN ENERGY IN SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT

Olimjon Murodovich Rustamov -Head of the Information Analysis, Cost Reduction and Resource Conservation Department Navoiyazot

***Abstract.** This article examines the interrelationship between the green economy and sustainable development. The green economy is considered a bright and ideal model of sustainable economic development, which affects all aspects of life. Its concept is important in reducing poverty and deprivation, improving the lifestyle of the population and increasing the level of well-being. It should be noted that the activation of the sustainable development process can be achieved through the implementation of a green economy program and the creation of a healthy environment. This involves the effective use of material and human resources, supporting the creation of “green jobs”, rational use of all natural resources, granting future generations the right to use their own resources, and ensuring a fair distribution of wealth.*

***Keywords:** economic growth, financial stability, environment, pollution, poverty, green economy, development, investments, energy.*

Kirish. So'nggi yillarda yashil iqtisodiyot hamda uning barqaror rivojlanishga ta'sirini o'rganish ko'pgina tadqiqotchilar uchun muhim va dolzarb mavzulardan biri bo'lib hisoblanmoqda. Yashil iqtisodiyot - bu asosan mamlakat iqtisodiyotini yaxshilash hamda uni rivojlantirish, ekologik xavflarni kamaytirishga qaratilgan mexanizmdir. U iqlimdagi ifloslanishni kamaytirish orqali ekologiyani yaxshilaydi. Bundan tashqari, u bandlik hamda investitsiya imkoniyatlarini oshirishda, qashshoqlik va kambag'allikni bartaraf etishga olib keladigan moddiy va inson resurslari bilan ta'minlashda, va ijtimoiy sinflar o'rtasidagi tafovut bu esa o'z navbatida resurslarni kelajak avlodlarga ularning kelajagini ta'minlash uchun xizmat qiladigan tarzda saqlashda muhim rol o'ynaydi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit bo'yicha Dasturi (UNEP) yashil iqtisodiyotni inson farovonligini yaxshilash, shu bilan birga ekologik xavflarni va ekologik resurslar tangisligini sezilarli darajada kamaytiradigan mexanizm deb ta'riflaydi. Oddiy qilib aytganda, bu kamroq uglerod chiqindilarini ishlab chiqarishga hamda barcha ijtimoiy guruhlarni resurslar bilan ta'minlashga urg'u beradigan iqtisodiyot. Resurslar samaradorligi bilan energiya sarfini oshirish orqali ifloslanish va uglerod chiqindilarini kamaytirishga qaratilgan.[1] Yashil moliyalashtirishni rivojlantirish mamlakatimiz uchun atrof-muhitni muhofaza qilish mexanizmlarini yaratish, ekologiya sifatini yaxshilash, ifloslantiruvchi chiqindilarni nazorat qilish, yashil sanoatni rivojlantirish va ishlab chiqarish texnologiyasini rivojlantirishda rag'batlantirishning muhim asos bo'lib hisoblanadi. Yashil moliya kuchli ifloslantiruvchi korxonalariga nafaqat ishlab chiqarish va

rivojlantirish usullariga yangi talablarni qo'yishi va ularni sanoat transformatsiyasi va modernizatsiyasini rag'batlantirishi mumkin, balki yashil loyihalar hamda yashil texnologiyalarni rivojlantirishni rag'batlantirishi, iqtisodiyot va atrofmuhitni birgalikda yaxshilashga imkon berishi ham mumkin. [2] Yashil iqtisodiyot milliy iqtisodiyotlar uchun inqirozni yengish uchun uzoq muddatli strategiya sifatida tavsiflangan. U iqtisodiyotni tiklash, qashshoqlikni bartaraf etish maqsadlari bilan bir qatorda barqaror rivojlanish uchun tabiiy boyliklardan foydalanishni ta'minlab iqtisodiy o'sish va rivojlanishni rag'batlantirishga qaratilgan hamda itimoiy rivojlanishdagi taraqqiyotni qo'llab-quvvatlaydi.[3] Boshqa tomondan, dunyo aholisining ko'payishi, ehtiyojlarning xilmaxilligi hamda iste'mol madaniyatining o'zgarishi va isrofgarchilikning ko'payishi bilan bir qatorda, qanoat, tejamkorlik, kamroq narsaga qanoat qilish va boshqalar kabi diniy-madaniy qadriyatlarning yemirilishi ham dunyoda resurslarning haddan tashqari ko'p iste'mol qilinishiga, noto'g'ri foydalanishga va atrof-muhitning ifloslanishiga olib keladi. Bu faktlar nafaqat hukumatlarning uglerod emissiyasini nazorat qilib ekologiyaga ko'proq e'tibor qaratishiga ta'sir ko'rsatadi, balki, moliya institutlari hamda individual investorlarning investitsiya kontseptsiyasini o'zgartiradi. Buning natijasida yashil moliya hamda ekologik, ijtimoiy va boshqaruv jarayonlari jadal rivojlanmoqda. Yashil iqtisodiyot ekologik xavflari va resurslar tangisligini sezilarli darajada kamaytirishga qaratilganligi bois, past darajadagi uglerod, resurslardan ogilona foydalanish va timoly integratsiyani joriy qilish mumkin. Shu nuqtai nazardan, yashil iqtisodiyot shamol energiyasidan foydalanish kabi yangi alternativlardan foydalanishi mumkin. Shamol energiyasi elektr energiyasiga bo'lgan ehtiyojning 47 foizini, isitish uchun 25 foizini va transport uchun 22 foizini qondira oladi. Quyosh energetikasi darajasiga kelsak, u 2009 yilga nisbatan 66 foizga o'sgan bo'lsa, 2010 yil oxirida fotoelektr qurilmalari kichik va qisqa xarajat evaziga dunyoda 35 ming megavatt quvvatga, 35 yadroviy reaktorga teng quvvatga erishdi. Ma'lumki, yashil iqtisodiyot tabiatning ahamiyati va investitsiya foydasini anglatadi.[5] Yashil iqtisodiyot resurslar va energiyadan optimal foydalanadi, shu sababli tartibsiz foydalanish uchun ishlab chiqarilmagan, balki atrof-muhitni uyg'unlashtirish va saqlash maqsadida ishlab chiqarilgan. Shunday qilib, barqaror iqtisodiy o'sish bilan yashil iqtisodiyotni rag'batlantirishga erishish global iqtisodiyotni uzoq davom etadigan tanazzul, ish joylarini yo'qotish va qashshoqlikning kuchayishi bosqichidan qutqaradi.

Asosiy qism. Iqlim o'zgarishi, ifloslanish va resurslarning kamayishi kabi tobora ortib borayotgan ekologik muammolarga duch kelayotgan dunyoda yashil iqtisodiyot kontseptsiyasi katta qiziqish uyg'otdi. Yashil iqtisodiyot - bu inson farovonligi va ijtimoiy tenglikni yaxshilash, shu bilan birga ekologik xavf va ekologik tanqislikni sezilarli darajada kamaytirishga qaratilgan iqtisodiyotdir. Ushbu maqola yashil iqtisodiyotga o'tishning asosiy tamoyillari, afzalliklari va muammolarini o'rganadi. Yashil iqtisodiyotning asosiy tamoyillari:

1. Barqaror resurslardan foydalanish: Yashil iqtisodiyot uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlash uchun resurslardan samarali foydalanish, chiqindilar va ifloslanishni minimallashtirishga yordam beradi.

2. Qayta tiklanadigan energiya manbalariga o'tish: quyosh, shamol va gidroelektr energiyasi kabi qayta tiklanadigan energiya manbalarini qamrab olish issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish uchun juda muhimdir.

3. Iqtisodiyotning aylanma amaliyotlari: Materiallarni qayta ishlash, qayta ishlatish va qayta ishlatishni rag'batlantirish chiqindilarni minimallashtirish va resurslar samaradorligini oshirishga yordam beradi.

4. Barqaror qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat tizimlari: organik dehqonchilik amaliyotlarini qo'llab-quvvatlash, oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirish va mahalliy oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarishni rag'batlantirish yanada barqaror oziqovqat tizimiga yordam beradi.

5. Yashil infratuzilmani rivojlantirish: jamoat transporti, yashil binolar va velosiped yo'llari kabi ekologik toza infratuzilmaga sarmoya kiritish uglerod chiqindilarini kamaytirishga va shahar barqarorligini oshirishga yordam beradi.

Yashil iqtisodiyotning afzalliklari:

1. Atrof-muhitni muhofaza qilish: Yashil iqtisodiyotga o'tish ekotizimlarni saqlashga, havo va suv ifloslanishini kamaytirishga va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishga yordam beradi.

2. Iqtisodiy o'sish va ish o'rinlari yaratish: qayta tiklanadigan energiya va barqaror texnologiyalarga sarmoya kiritish iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi va yashil sektorlarda yangi ish o'rinlarini yaratishi mumkin.

3. Salomatlik va farovonlik: Toza havo va suv, barqaror oziq-ovqat manbalari va yashil maydonlarga kirish aholi salomatligi va farovonligini yaxshilashga yordam beradi.

4. Iqlim o'zgarishiga chidamlilik: Yashil iqtisodni barpo etish jamiyatlarning iqlim o'zgarishi ta'siriga moslashish qobiliyatini oshiradi, masalan, ekstremal ob-havo hodisalari va dengiz sathining ko'tarilishi.

5. Xalqaro raqobatbardoshlik: Yashil innovatsiyalar va barqarorlik amaliyotida yetakchilik qilayotgan mamlakatlar jahon bozorlarida raqobatbardosh ustunlikka ega bo'lishi mumkin.

Qiyinchiliklar va to'siqlar:

1. Dastlabki xarajatlar: Yashil iqtisodga o'tish ko'pincha infratuzilma va texnologiyalarga sezilarli darajada dastlabki sarmoyalarni talab qiladi, bu esa ayrim korxonalar va hukumatlar uchun to'siq bo'lishi mumkin.

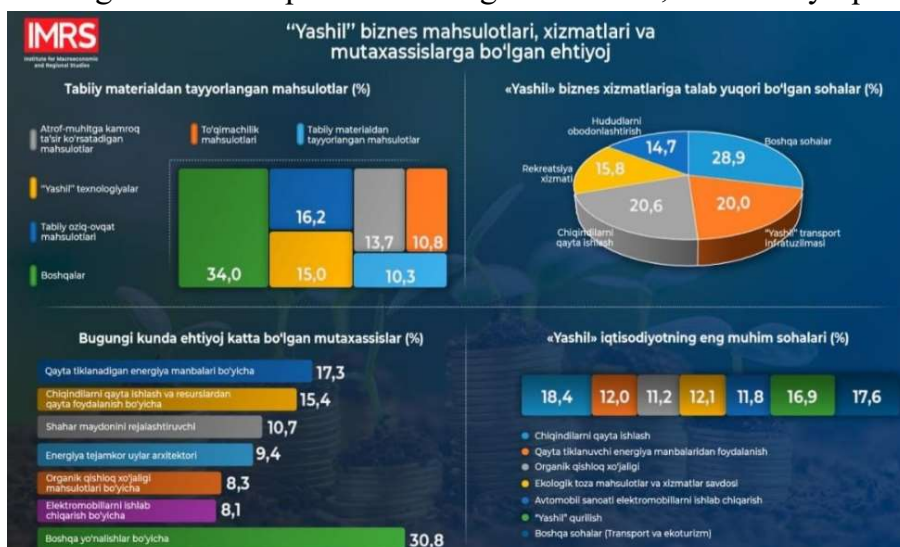
2. Siyosat va tartibga solish to'siqlari: Mos kelmaydigan yoki etarli bo'lmagan siyosat va qoidalar barqaror amaliyot va texnologiyalarni qabul qilishga to'sinlik qilishi mumkin.

3. Xulq-atvorni o'zgartirish: iste'molchilarning xulq-atvori va afzalliklarini barqarorroq tanlashga o'zgartirish ta'lim va xabardorlik kampaniyalarini talab qiladigan qiyinchilik bo'lishi mumkin.

4. Texnologik cheklovlar: Tejamkor yashil texnologiyalar va infratuzilma yechimlarining mavjudligi ayrim hududlarda cheklangan bo'lishi mumkin.

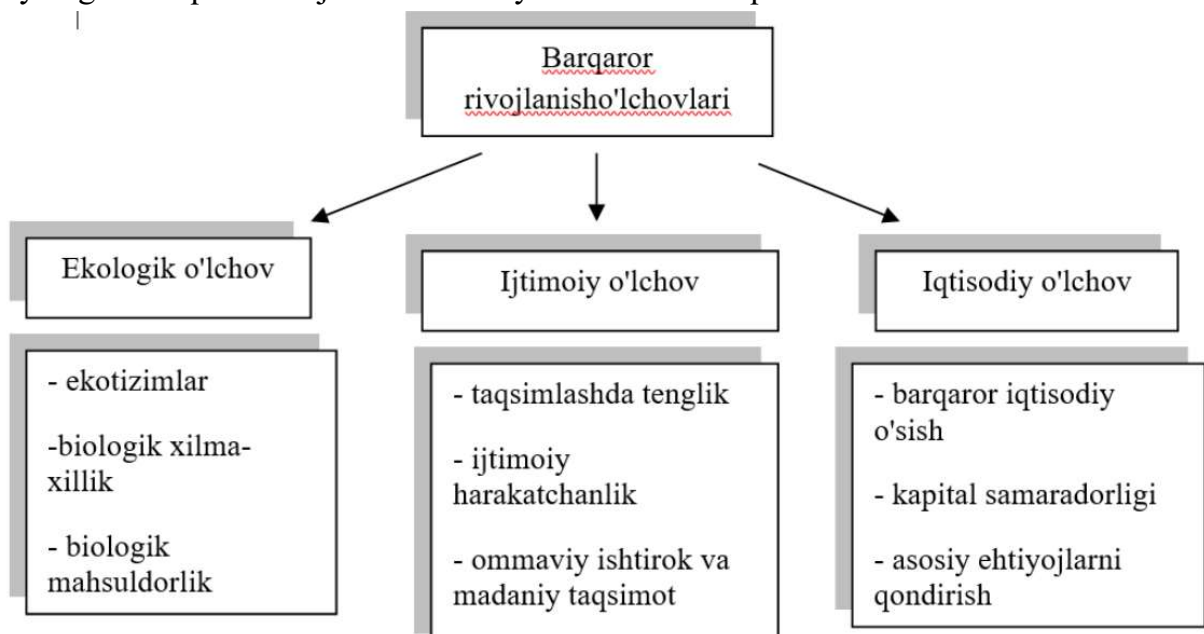
5. Tenglik va ijtimoiy adolat: Yashil iqtisodiyotning afzalliklari barcha aholi o'rtasida teng taqsimlanishini ta'minlash ijtimoiy tengsizliklarni bartaraf etishda muhim ahamiyatga ega. Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan dunyoda barqaror rivojlanish konsepsiyasi katta qiziqish uyg'otdi va ko'proq odamlar sayyoramizni kelajak avlodlar uchun asrab-avaylash

muhimligini anglab yetmoqda. Ushbu harakatning muhim jihatlaridan biri atrof-muhitga ta'sirni minimallashtirish va barqaror o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan yashil iqtisodiyotga o'tishdir.[8] Yashil iqtisodiyot inson farovonligi va ijtimoiy tenglikni yaxshilash, shu bilan birga ekologik xavf va ekologik tanqislikni sezilarli darajada kamaytirishga qaratilgan iqtisodiy tizim sifatida belgilanadi. Ushbu model ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy tizimlarning o'zaro bog'liqligini tan oladi va ularning barchasi bir-biriga bog'liq va shu tarzda boshqarilishi kerakligini tushunadi. Yashil iqtisodiyotning asosiy ustunlaridan biri quyosh, shamol va gidroenergetika kabi qayta tiklanadigan energiya manbalarini ilgari surishdir. Toza energiya texnologiyalariga sarmoya kiritib, mamlakatlar qazib olinadigan yoqilg'iga bo'lgan ishonchni kamaytirishi, issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirishi va iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatishi mumkin. Bu nafaqat atrof-muhitga foyda keltiradi, balki yangi ish o'rinlarini yaratadi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi. Qayta tiklanadigan energiya manbalariga o'tishdan tashqari, yashil iqtisodiyot barqaror qishloq xo'jaligi va resurslarni boshqarish muhimligini ta'kidlaydi. Organik dehqonchilik amaliyotini amalga oshirish, chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlashni rag'batlantirish orqali jamoalar uglerod izlarini minimallashtirishi va kelajak avlodlar uchun tabiiy resurslarni saqlab qolishlari mumkin. Bu nafaqat atrof-muhitga foyda keltiradi, balki oziq-ovqat xavfsizligini oshiradi, aholi salomatligini yaxshilaydi va jamiyatning barqarorligini oshiradi. O'zbekistonda «yashil» iqtisodiyot uchun qaysi sohalar muhim, degan savolga so'rovda qatnashganlarning 18,4 foizi chiqindilarni qayta ishlash, deb javob bergan. Respondentlarning 16,9 foizi «yashil» qurilish, 8,2 foizi ekologik turizmni eng muhim sohalar sifatida qayd etgan. Respondentlarning 17,3 foizi qayta tiklanadigan energiya manbalari, 15,4 foizi chiqindilarni qayta ishlash, 10,7 foizi shahar maydonini rejalashtirish bo'yicha mutaxassislariga va energiya tejamkor uylarning arxitektorlariga talab bugungi kunda nisbatan yuqori ekanligini e'tirof etgan. Qaysi «yashil» mahsulotlarga talab yuqori, degan savolga respondentlarning 16,2 foizi tabiiy oziq-ovqat mahsulotlari, 15,0 foizi «yashil» texnologiyalar, 13,7 foizi ishlab chiqarishda atrof-muhitga kamroq ta'sir ko'rsatadigan mahsulotlar, 10,8 foizi to'qimachilik mahsulotlari, 10,3 foizi tabiiy materialdan tayyorlangan mahsulotlarga, deya javob bergan. So'rov natijalari aholi orasida organik mahsulotlarga talab boshqa mahsulotlarga nisbatan 2,2 barobar yuqori ekanligini ko'rsatdi.

Bundan tashqari, yashil iqtisodiyot ekologik toza infratuzilma, jumladan yashil binolar, jamoat transporti tizimlari va barqaror shahar rejalashtirishni rivojlantirishni rag'batlantiradi. Ushbu tashabbuslarga sarmoya kiritish orqali hukumatlar energiya sarfini kamaytirishi, ifloslanish darajasini pasaytirishi va fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashi mumkin. Yashil infratuzilma loyihalari ham shahar va qishloqlarda ish o'rinlari yaratish, investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish imkonini beradi. Umuman olganda, yashil iqtisodiyotni qabul qilish uzoq muddatli barqarorlik va farovonlikka erishish uchun zarurdir. Atrof-muhitni muhofaza qilish, ijtimoiy tenglik va iqtisodiy o'sishni birinchi o'ringa qo'yish orqali mamlakatlar rivojlanishga odamlarga ham, sayyoramizga ham foyda keltiradigan yaxlit yondashuvni rivojlantirishi mumkin. Hamkorlik, innovatsiyalar va o'zgarishlarga sodiqlik orqali biz kelajak avlodlar uchun yanada mustahkam va barqaror kelajak yaratishimiz mumkin. So'nggi yillarda jahon hamjamiyati ekologik muammolarni hal etish va barqaror rivojlanishni rag'batlantirish zaruriyati tobora ortib borayotganining guvohi bo'lmoqda. Iqlim o'zgarishi, resurslarning kamayishi va ifloslanishning kuchayib borayotgan bosimiga javob sifatida yashil iqtisodiyot kontseptsiyasi yanada barqaror va barqaror kelajak sari o'zgartiruvchi yo'l sifatida paydo bo'ldi. Yashil iqtisodiyot ekologik barqarorlik, ijtimoiy tenglik va iqtisodiy farovonlik o'zaro bog'liq va bir-birini mustahkamlovchi maqsadlar ekanligini tan olgan holda, iqtisodiy o'sishga yondashuvimizdagi tub o'zgarishlarni ifodalaydi. Yashil iqtisod o'z mohiyatiga ko'ra, iqtisodiy qarorlar qabul qilishning barcha jabhalariga ekologik masalalarni integratsiyalash orqali barqaror rivojlanishni rag'batlantirishga intiladi. Yashil iqtisodiyotning asosiy tamoyillaridan biri past uglerodli va resurslarni tejaydigan sanoatga o'tishdir. Bu issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish va atrof-muhitga ta'sirni minimallashtirish uchun toza texnologiyalar, qayta tiklanadigan energiya manbalari va energiya tejaydigan amaliyotlarga sarmoya kiritishni o'z ichiga oladi. Barqaror ishlab chiqarish va iste'mol modellarini rag'batlantirish orqali mamlakatlar nafaqat iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatibgina qolmay, balki innovatsiyalarni rag'batlantirishi, yangi ish o'rinlarini yaratishi va jahon bozorida raqobatbardoshlikni oshirishi mumkin. Yashil iqtisodiyotning asosiy tarkibiy qismi bu tabiiy resurslarni saqlash va barqaror boshqarishdir. Bunga bioxilma-xillikni muhofaza qilish, ekotizimlarni tiklash va yerdan barqaror foydalanish amaliyotini targ'ib qilish kiradi. Tabiiy kapital va ekotizim xizmatlarini saqlab qolish orqali jamiyatlar uzoq muddatli ekologik barqarorlikni, oziq-ovqat xavfsizligini va ekologik zarbalarga chidamliligini ta'minlashi mumkin. Bundan tashqari, yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish jamiyatning barcha a'zolari manfaatdor bo'lishi kerakligini tan olib, ijtimoiy inklyuzivlik va tenglikka katta e'tibor beradi. Ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy infratuzilmaga sarmoya kiritish orqali mamlakatlar ijtimoiy farovonlikni oshirishi, qashshoqlikni kamaytirishi va ijtimoiy hamjihatlikni rag'batlantirishi mumkin. Bundan tashqari, yashil ish o'rinlari, kasbiy ta'lim va tadbirkorlik imkoniyatlarini rag'batlantirish yashil iqtisodiyotga o'tishning ijtimoiy inklyuziv va adolatli bo'lishini ta'minlashi mumkin. [5] Yashil iqtisodiyotga samarali o'tish uchun hukumatlar, biznes va fuqarolik jamiyati barqaror rivojlanishga ko'maklashuvchi siyosat va strategiyalarni ishlab chiqish va amalga oshirish uchun birgalikda ishlashi kerak. Texnologik innovatsiyalar, moliyaviy rag'batlantirish va jamoatchilikni xabardor qilish

kampaniyalari kuchidan foydalanish orqali biz yanada yashil, barqaror iqtisodiyot sari o'tishni tezlashtirishimiz mumkin. Yashil iqtisodiyotning asosiy tamoyillaridan biri bu qayta tiklanadigan energiya manbalarini rag'batlantirish va issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish uchun energiya samaradorligini oshirish choralaridir. Yashil iqtisodiyotning yana bir muhim jihati bioxilma-xillik va ekotizimlarni saqlashdir. Sog'lom ekotizimlar inson farovonligi va iqtisodiy rivojlanish uchun muhim bo'lgan toza havo va suv, changlatish va iqlimni tartibga solish kabi muhim xizmatlarni taqdim etadi. O'rmonlar, botqoq erlar va marjon riflari kabi biologik xilma-xillikka boy hududlarni himoya qilish va tiklash orqali mamlakatlar o'zlarining tabiiy kapitalini himoya qilishlari va kelajak avlodlar uchun ekotizim xizmatlarini taqdim etishlarini ta'minlashlari mumkin. Bundan tashqari, yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish jamiyatning barcha qatlamlariga foyda keltirishi kerakligini tan olgan holda ijtimoiy tenglik va inklyuzivlikka katta e'tibor beradi. Ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy ta'minot dasturlariga sarmoya kiritish orqali mamlakatlar iqtisodiy o'sishning foydalari adolatli taqsimlanishini va hech kim ortda qolmasligini ta'minlashi mumkin. Bundan tashqari, yashil ish o'rinlari, kasbiy ta'lim va tadbirkorlik imkoniyatlarini rag'batlantirish yanada barqaror va inklyuziv iqtisodiyotni yaratishga yordam beradi. Xulosa: Yashil iqtisodiyotga o'tish nafaqat ekologik talab, balki hamma uchun yanada mustahkam, adolatli va farovon kelajakni qurish yo'lidagi zarur qadamdir. Barqaror amaliyotlarni qo'llash, yashil texnologiyalarga sarmoya kiritish va hukumatlar, biznes va hamjamiyat o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish orqali biz iqtisodiy o'sish atrof-muhitni muhofaza qilish shunungdek yashil iqtisodiyot hamma uchun yanada barqaror va adolatli kelajak sari o'zgaruvchan yo'lni taklif etadi. Atrof-muhitni muhofaza qilish, ijtimoiy inklyuzivlik va iqtisodiy barqarorlik tamoyillarini qabul qilish orqali mamlakatlar Yerning ekologik chegaralarida gullab-yashnashi mumkin bo'lgan barqaror va farovon jamiyatlarni qurishlari mumkin. XXI asr muammolarini hal qilar ekanmiz, yashil iqtisodiyot hozirgi va kelajak avlodlar farovonligini birinchi o'ringa qo'yadigan barqaror rivojlanish uchun yo'l xaritasini taqdim etadi.

1-rasm. Barqaror rivojlanishning o'lchamlari va uning tarkibiy qismlari.

Yashil moliya yanada inklyuziv va barqaror iqtisodiyotni qurish uchun asosiy tadbirlardan biridir. Ayniqsa, tarix shuni ko'ratadiki, birinchi sanoat inqilobidan boshlab, moliya insoniyat taraqqiyotining qudratli omili bo'lishi mumkin. Kontseptsiyalar o'rtasidagi hamkorlik va ularning o'zaro manfaatli ekanligini hisobga oladigan bo'lsak, yashil moliya iqtisodiy tenglikka hissa qo'shishini ta'kidlash mumkin. Mana eng aniq usullardan ba'zilari[8]:

♣ bandlikni yaratish: yashil moliyalashtirish orqali qayta tiklanadigan energiya, energiya samaradorligi, barqaror qishloq xo'jaligi va boshqa ekologik toza sohalarga investitsiyalarni jalb qilib yangi ish joylarini yaratish mumkin, xususan marginallashtirilgan guruhlar (masalan, boshlang'ich daraja) va innovatorlar hamda kichik biznes egalari uchun tadbirkorlik istiqbollari yaratishi mumkin;

♣ toza energiyadan foydalanish: yashil moliyalashtirish yashash darajasini yaxshilash orqali kam ta'minlangan qatlam uchun toza va arzon energiya manbalaridan foydalanish imkoniyatini oshirishi mumkin. Shuningdek, bu kichik biznesning yanada samarali faoliyat yuritishini ta'minlagan holda uning iqtisodiy imkoniyatlarni ham oshirishi mumkin;

♣ inklyuziv moliya: yashil faoliyat bilan shug'ullanadigan jismoniy shaxslar va korxonalar uchun arzon kreditlar va mikro kreditlar kabi moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini taqdim etish orqali yashil moliyalashtirish inklyuziv moliya yashil investitsiyalar bilan birlashtirishi mumkin, bu ularga barqaror loyihalarga sarmoya kiritish va o'z bizneslarini hatto kichik miqyosda rivojlantirish imkonini beradi;

♣ jamiyatni rivojlantirish: yashil infratuzilmani barpo etish va shahar hududlarini qayta tiklash hamda toza suv va kanalizatsiyadan foydalanishni yaxshilash orqali yashil loyihalar jamiyatda yashash sharoitlarini yaxshilaydi va iqtisodiy imkoniyatlar yaratadi (masalan, qayta ishlash loyihalari);

♣ barqaror qishloq xo'jaligi: qishloq xo'jaligi sohasida hosildorlik va daromadni oshirishdan tashqari, yashil moliyalashtirish, bilim va texnologiyalardan foydalanish ham barqaror dehqonchilik metodlari uchun oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashi mumkin. Bu kichik fermerlarning imkoniyatlarini kengaytiradi va ularga katta foyda keltiradi;

♣ "yashil" texnologiyalardan foydalanish: kam ta'minlangan uy xo'jaliklariga yashil texnologiyalarni, masalan, quyosh panellari va energiya tejaydigan qurilmalarni o'rnatish uchun yashil moliya orqali moliyalashtirishni ta'minlanishi mumkin. Ekotexnologiyalardan foydalanish energiya xarajatlarini kamaytirishi, uy xo'jaliklari farovonligini oshirishi va hatto ularni ekologik muammolarni hal qilish uchun innovatsion yechimlarga jalb qilishi mumkin;

♣ yashil bozorlarga kirish: jamiyatdagi kam ta'minlangan qatlamning yashil ta'minot zanjirlari va bozorlariga (masalan, qayta tiklanadigan energiya, regenerativ qishloq xo'jaligi, ekoturizm va ekologik toza mahsulotlar) qo'shilishini qo'llab-quvvatlash orqali yashil moliya uzoq yoki qashshoq mintaqalarda ishlab chiqaruvchilar uchun iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirishi mumkin. Masalan, ushbu hududlarda ma'lum bo'lgan dorivor ahamiyatga ega o'simliklar yashirin iqtisodiy salohiyatni ochishi mumkin. Yashil moliyalashtirish tadqiqot laboratoriyalari va butun jamoalarga foyda keltiradigan boshlang'ich korxonalar uchun mablag' ajratishi mumkin. Yashil moliya umumiy inklyuziv iqtisodiyotni rag'batlantirishning bir qismi sifatida moliyaviy inklyuzivlikni

tezlashtirish uchun bir qator mexanizmlar va strategiyalarni taqdim etadi. Ushbu kontekstda yashil moliya yo'nalishi, shuningdek, zaif jamoalarga barqarorlikni rivojlantirish va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq yo'qotishlarning ta'sirini minimallashtirishda moliyaviy inklyuziya rolini kuchaytirishdan iborat.

Natijalar. Mamlakatimizda ham aholi sonining ortishi natijasida resurslarga bo'lgan talabni sezilarli darajada oshishi hamda ekologiyaga ta'sir ko'rsatuvchi muammolar yechimi uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2019–2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori qabul qilindi. Mazkur qarorga ko'ra iqtisodiyotning energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni rivojlantirish, iqlim o'zgarishi oqibatlariga moslashish va tabiiy resurslarni oqilona iste'mol qilish ustuvor yo'nalishlari etib belgilandi. Ushbu belgilangan maqsadli indikatorlarga texnologiyalarni modernizatsiya qilish va moliyaviy mexanizmlarni rivojlantirish orqali erishiladi. Shuningdek, 2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida "yashil" iqtisodiyotga o'tish islohoti doirasida "yashil" va inklyuziv iqtisodiy o'sishni ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish hamda iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida resurslarni tejashni yanada kengaytirish masalalari belgilab olingan[6]. Yashil moliyaning asosiy maqsadi moliyaviy siyosatni qo'llab-quvvatlagan holda iqtisodiy islohotlarni ekologik barqarorlik sari yo'naltirishdan iborat. Bu yondashuv moliyaviy resurslar atrof-muhitni yaxshilashga yordam beradigan faoliyatga yo'naltirishni, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishni, resurslarni tejash hamda ularning samaradorligini oshirishni o'z ichiga oladi.

Xulosa. Bizning tadqiqotimiz bir nechta muhim natijalarni berdi, ulardan eng muhimlari:

1- Yashil iqtisodiyot kontsepsiyasi insonning turmush darajasini yaxshilashga qaratilgan bo'lib, farovonlikka erishish va uning turli shakllarida barqaror rivojlanishga erishishdan iborat.

2- Yashil iqtisodiyotni turli sohalarda iqtisodiy tiklanishga erishishga qaratilgan uzoq muddatli strategiya sifatida tavsiflash mumkin.

3- Yashil iqtisodiyot ifloslanishni kamaytirishni va energiyadan yangi usullarda foydalanishni rag'batlantiradi hamda inson va moddiy resurslarni saqlash va uglerod chiqindilarini kamaytirish, shuningdek, ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi.

4- Yashil iqtisodiyot ikki darajaga ega. Birinchisi qisman. Eng muhim vazifalardan biri buifloslanish xavfini kamaytirish uchun ekologik investitsiyalarni o'rganish, ikkinchisiesa ekologik muammolarni o'rganish va kamaytirish bilan shug'ullanadigan makro daraja.

5- Yashil iqtisodiyotga erishish va unga o'tish oson jarayon emas. Aksincha, bu keng jamoatchilik ishtirokini talab qiladigan uzoq va mashaqqatli jarayon hisoblanadi, hamda u aholi jon boshiga yuqori daromad keltiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit bo'yicha dasturi. (2011). Yashil iqtisodiyot sari: Barqaror rivojlanish va qashshoqlikka barham berish yo'llari.
2. Jahon banki. (2020). Yashil iqtisodiyot: o'sishning yangi yo'llari.
3. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti. (2019). Yashil o'sish ko'rsatkichlari.
4. Barqaror rivojlanish xalqaro instituti. (2018). Yashil iqtisodiyot bo'yicha qo'llanma.
5. Yevropa Komissiyasi. (2021). Yevropa Ittifoqida yashil iqtisodiyot tashabbuslari.
6. Global ekologik strategiyalar instituti. (2017). Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda yashil iqtisodiyotning roli.
7. Xalqaro mehnat tashkiloti. (2020). Barqaror rivojlanish uchun yashil ish o'rinlari.
8. XXI asr uchun qayta tiklanadigan energiya siyosati tarmog'i. (2021). Qayta tiklanadigan energiya manbalarining 2021 yilgi Global holati hisoboti.